

3. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упоряд. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – 496 с.

4. Дубенко С. Д. Адміністративні послуги органів виконавчої влади: теоретичні підходи до вирішення практичних завдань / С. Д. Дубенко, В. І. Мельниченко, Н. Г. Плахотнюк. – К. : НАДУ, 2008. – 44 с.

5. Жарая С. Б. Прозорий офіс – як практика надання адміністративних послуг сучасного європейського рівня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua>.

6. Корупційні ризики надання адміністративних послуг та контролюючо-наглядової діяльності в Україні / [І. Коліушко, В. Тимошук, О. Банчук та ін.] ; Центр політико-правових реформ, Фонд “Демократичні ініціативи”. – К. : Москаленко О. М. ФОП, 2009. – 196 с.

7. Тимошук В. П. Оцінка якості адміністративних послуг / В. П. Тимошук, А. В. Кірмач. – К. : Факт, 2005. – 88 с.

8. Центри надання адміністративних послуг: створення та організація діяльності : практичний посібник. Вид. 2-ге, доповн. і доопр. / [І. І. Бригілевич, С. І. Ванько, В. А. Загайний та ін.] / за заг. ред. В. П. Загайний. – К. : СПД Москаленко О. М., 2011. – 432 с.

Надійшла до редколегії 11.11.2014 р.

УДК 378 : 372.77 (477)

А. В. РОМІН

СТРАТЕГІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ВИЩИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Проведено аналіз основних стратегій державного управління вищими навчальними закладами, розглянуто специфічні ознаки та загальні функції державного освітянського менеджменту. Проаналізовано основні напрями державного управління у сфері цивільного захисту України, розглянуто специфічні особливості галузі.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, надзвичайна ситуація, стратегії управління.

The article analyzes the main strategies of state administration of higher educational establishments are considered specific features and general functions of educational management. The basic directions of state administration in the field of civil defense Ukraine, considered of specific features of the industry.

Key words: state administration, civil defence, emergency, management strategy.

Система управління діяльністю вищих навчальних закладів уключає органи державної влади на загальнодержавному та регіональному рівні в особі Міністерства освіти та науки України, відповідні управління місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, громадські організації, систему менеджменту у вищому навчальному закладі.

У процесі свого становлення регіональний ринок освітніх послуг перебував під сильним впливом геополітичних і соціально-економічних змін в українському суспільстві. У цьому контексті при всьому різноманітті можливих підходів до управління системою вищої освіти мета перетворень на сьогодні очевидна – це забезпечення саморозвитку як окремих вищих навчальних закладів, так і всієї освітньої сфери в цілому.

Установи вищої освіти є організаціями, що використовують державні ресурси з метою виконання державних, у тому числі муніципальних замовлень, на навчання, підготовку кадрів і проведення наукових досліджень.

Будучи суб'єктом ринкової економіки, вони виступають як товаровиробники переважно інтелектуальної й наукоємної продукції й освітніх послуг і надають ці послуги як безкоштовно, виконуючи державне замовлення, так і на контрактній основі.

В означеному контексті цілеспрямована розробка механізмів державного управління вищими навчальними закладами, адекватних умовам української ринкової модернізації, є надзвичайно актуально питанням.

Грунтовне дослідження різних аспектів державного управління розвитку вищих навчальних закладів міститься у працях А. Алексюка, В. Лугового, В. Майбороди, В. Маслова, В. Огаренка, В. Пікельної, Н. Протасової, В. Шиловой та інших учених.

Метою статті є проаналізувати стратегії в системі державного управління вищими навчальними закладами.

Вищі навчальні заклади є центрами спеціалізованої підготовки кадрів і проведення досліджень згідно з галузевими програмами за рахунок коштів галузей економіки. Як суб'єкти регіону ВНЗ акумулюють інтелектуальні, виробничі, комерційні, фінансові й добродійні ресурси, діяльність і використання яких не суперечать цілям суспільства, нормативним актам держави і забезпечують відтворення інтелектуального потенціалу регіону.

Саме необхідність адаптації українських ВНЗ до складних умов реформування економіки зумовила активізацію інтересу менеджменту до вироблення стратегій управління системою вищих навчальних закладів, оскільки без виявлення перспектив і прогнозування майбутніх тенденцій розвитку практично неможливе і вироблення тактичних заходів у складних ринкових умовах. Вироблення стратегії – це, по-перше, отримання певного уявлення про майбутній розвиток системи вищих навчальних закладів; по-друге, активне використання для цих цілей сучасних методів управління, що забезпечують певну збалансованість і майбутні напрями її розвитку [2, с. 257].

У цьому контексті сучасні, адекватні новій парадигмі управління стратегії ґрунтуються на активному врахуванні умов, у рамках яких функціонують вищі навчальні заклади, на усвідомленні завдань, які стоять перед ними, що передбачає розроблення найрізноманітніших проектів розвитку і вибір такого варіанта стратегії, який забезпечить стабільність функціонування ВНЗ.

Поняття стратегії запозичене з армійського лексикону, де воно означає план дій у конкретній ситуації. Це поняття ввійшло і в лексикон ділового управління: з'явилися терміни “стратегічне планування”, “стратегічне управління”, “стратегічний менеджмент”, “стратегічне мислення”. В інших трактуваннях стратегія розглядається як план, маневр, позиція, погляд у майбутнє, які, на нашу думку, є елементами стратегії. А найбільш повним формулюванням може бути така: стратегія є узагальнюючою моделлю дій, необхідних для досягнення поставлених цілей шляхом координації і розподілу ресурсів. Тобто стратегія – це правила прийняття рішень, які формуються в момент початку їх реалізації [3, с. 139]. Поняття “стратегія” кореспондується з поняттям “потенціал”, під яким розуміється сукупність стратегічних ресурсів, що знаходяться у розпорядженні системи вищої освіти, які визначають можливості, обмеження і перспективи діяльності її функціональних підсистем. Потенціал системи вищої освіти детермінує її можливості й перспективи у визначуваному сегменті ринку освітніх послуг.

При збереженні актуальності завдання щодо раціонального використання потенціалу системи в поточній діяльності виключно важливим стало здійснення управління, що забезпечує оперативну адаптацію суб'єкта ринку освітніх послуг в оточуючому середовищі. Водночас зміст поняття “стратегічне управління” змінювався у зв'язку із змінами умов економічного розвитку суспільства, його цілей і завдань.

На рисунку наведено класифікацію стратегій розвитку системи вищої освіти.

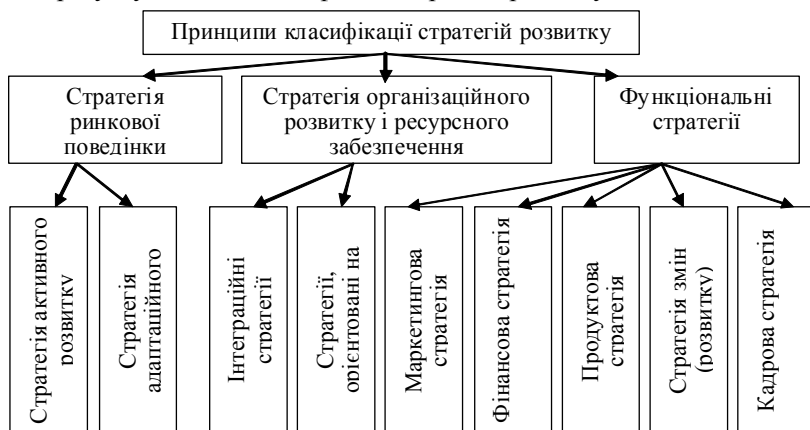

Рисунок. Класифікація стратегій розвитку системи вищої освіти

Таким чином, стратегія – це складний комплексний інструмент регулювання. Виділяються такі види стратегії:

- стратегії ринкової поведінки (активного розвитку, адаптаційної стабілізації);
- стратегії, що враховують відмінності в тенденціях організаційного розвитку і ресурсного забезпечення (інтеграційні стратегії, стратегії, орієнтовані на диференціацію);
- функціональні стратегії як складові елементи спільної стратегії (маркетингова, фінансова, продуктова стратегія, стратегія змін (розвитку), кадрова стратегія) [1, с. 134].

Реалізація будь-якої стратегії передбачає організаційні заходи з реалізації вибраної стратегії, розробку проекту і плану, реструктуризацію, контроль (моніторинг) аналітичного процесу, реалізацію рішень. При цьому слід зазначити необхідність адаптації стратегії розвитку системи вищої освіти як до макроекономічних, так і до регіональних умов функціонування вузів. Так, у тезі 46 Програмного документа ЮНЕСКО “Реформа і розвиток освіти” підкреслюється, що “пряме запозичення іноземних концепцій і цінностей і ігнорування регіональних і національних культур і філософій при реформуванні різних сфер життя мають за собою негативні наслідки для суспільства в цілому”. Це слід брати до уваги тим державам, які проводять реформи освітньої галузі. Практичний досвід упровадження в практику внутрішньовузівського менеджменту системи управління вищими навчальними закладами безпосередньо пов’язаний з активізацією всього потенціалу вищої школи і використання ресурсів, що становлять його основу. Визначення і вибір ефективної стратегії функціонування вузу визначається цілим комплексом чинників, які справляють позитивний вплив тільки в разі конкретизації певної стратегії (табл.) [4, с. 35].

Таблиця

Типологія основних стратегій розвитку ВНЗ

Підстава	Види стратегій
За спрямованістю	Прогностична стратегія Інноваційна стратегія Інтегральна стратегія програмно-цільова стратегія Економічна стратегія Соціальна стратегія
За джерелом походження	Стратегія класичного планування Стратегія інтуїтивного бачення Стратегія запозичення й адаптації Стратегія корпоративного мислення Стратегії маркетингові
За метою	Стратегія виживання Стратегія зростання Стратегія оптимізації Стратегія конкурентних переваг (диференціація, лідерство за ціною) Стратегія локальних змін
За варіативністю	Стратегії домінантні Стратегії сценарні
За позиціонуванням	Стратегії внутрішньоорганізаційні Стратегії міжорганізаційні

Як видно з таблиці, особливе місце в типології стратегії розвитку ВНЗ займає маркетингова складова, яку можна віднести як до групи “джерело”, так і до групи “мега”. Метою маркетингової стратегії є створення необхідних умов для просування освітнього товару на ринку освітніх послуг за допомогою специфічних коштів: реклами, PR-заходів, системи консультування тощо.

Відповідно до типологічної класифікації стратегій розвитку ВНЗ у групі стратегій “за джерелом походження” на першій позиції знаходиться стратегія класичного планування, початковим базисом якої є методологія розробки стратегічного плану, що передбачає чітку послідовність кожного етапу планування і наявність зворотного зв’язку між ними, проведення значного обсягу дослідної роботи, обумовленої змістом цих етапів. При цьому ресурсне забезпечення системи освітніх послуг зумовлює рівень її розвитку й ефективність функціонування. Поєднання державного фінансування і ринкових форм господарського механізму сфери вищої освіти обумовлює необхідність розробки відповідних методів управління фінансовими потоками, найбільш прийнятним з яких є, відповідно до концепції цього дослідження, фінансова стратегія як елемент стратегії планування розвитку вищих навчальних закладів. Через дефіцит бюджету на всіх рівнях управління диспропорції, між державними і ринковими формами господарського механізму у сфері освіти, коли витратна частка бюджету є основним джерелом фінансування освітніх установ, формування нормативу бюджетного фінансування – найважливіше соціально-економічне завдання, яке вирішується протягом останніх десяти років. Проте науково обґрунтованого нормативу бюджетного фінансування поки не існує. Необхідність адаптації українських ВНЗ до складних умов реформування економіки зумовила активізацію інтересу менеджменту до вироблення стратегій управління системою вищих навчальних закладів, оскільки без виявлення перспектив і передбачення майбутніх тенденцій розвитку практично неможливе й вироблення тактичних заходів у складних ринкових умовах.

Таким чином, конкретизуючи вищенаведені положення, необхідно враховувати подвійний характер освіти як процесу і результату. Ураховуючи можливість розробки різних стратегічних аспектів розвитку вищих навчальних закладів, пропонуємо вдосконалити систему управління вищими навчальними закладами шляхом виділення фінансової стратегії діяльності вищих навчальних закладів як однієї з основних у системі стратегічного управління галуззю.

Необхідність ідентифікації фінансової стратегії в межах спільної стратегії функціонування вищих навчальних закладів зумовлена низкою причин: децентралізацією управління; диверсифікацією діяльності ВНЗ у плані охоплення ними різних ринків, у тому числі фінансових; потребою в дослідженні джерел фінансування стратегічних проєктів; наявністю єдиної

для всіх ВНЗ кінцевої мети при виборі стратегічних орієнтирів; розвитком міжнародних і національних фінансових ринків як “поля” для запозичення фінансових ресурсів.

У системі стратегічного управління одним з істотних завдань є його функціональна декомпозиція, що особливо актуалізується у великих вузівських структурах – регіональних університетських комплексах, середовище діяльності яких має яскраво виражений трансформаційний характер. Це зумовлено сутністю управлінського процесу у ВНЗ, варіативністю підходів до визначення складових процесу управління, збільшенням ієрархічних рівнів системи стратегічного управління у зв’язку з обмеженим масштабом управління й діапазоном контролю, великою кількістю об’єктів управлінських дій на цих рівнях, а також багатокритеріальною класифікацією функцій управління. Фінансова стратегія розвитку вищих навчальних закладів має включати такі складові: виявлення пріоритетних фінансових ринків і цільових ринкових сегментів для роботи на перспективу; наявність у ВНЗ сильного цільового блоку розвитку; аналіз й обґрунтування стійких джерел фінансування; вибір фінансових інститутів як прийнятних партнерів і посередників, які можуть ефективно співпрацювати з ВНЗ у довгостроковому аспекті; розробку довгострокової інвестиційної програми, погодженої з пріоритетними напрямками розвитку економіки регіону, обумовленими загальною стратегією розвитку системи вищої освіти; формування й удосконалення внутрішньовузівських фінансових потоків; розробку з позиції стратегії програми ефективного централізованого управління фінансами ВНЗ у поєднанні з обґрунтованою децентралізацією інших управлінських функцій; прогностні розрахунки фінансових індикаторів економічної безпеки і стійкості функціонування ВНЗ при стратегічному плануванні його діяльності.

Література:

1. *Огаренко В. М.* Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг : монографія / В. М. Огаренко. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 328 с.
2. *Остапчук В. В.* Державне управління якістю освітніх послуг / В. В. Остапчук // Теорія та практика державного управління. – Вип. 9: Державне управління та місцеве самоврядування : тези IV Між нар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2004. – С. 255–258.
3. *Скуратівський В.* Соціальний розвиток і соціальна політика: сучасні реалії, суперечності і тенденції розвитку / В. Скуратівський // Вісн. УАДУ. – 1996. – № 1. – С. 137–158.
4. *Яцейко М.* Демократизація освіти як тенденція її розвитку у XXI столітті / М. Яцейко // Вища освіта України. – 2006. – № 4. – С. 34–40.

Надійшла до редколегії 22.10.2014 р.